

Filozofie – obecný základ

Etika

Nozick | **Stroj zážitků**

Předpokládejme, že by existoval stroj zážitků, který by vám mohl dopřát jakýkoli zážitek. Extra super neuropsychologové by mohli stimulovat váš mozek tak, že byste cítili a mysleli si, že píšete skvělý román, získáváte přítele nebo čtete zajímavou knihu. Celou dobu byste se vznášeli v nádrži a k vašemu mozku by byly připojeny elektrody. [...] Pokud se obáváte, že přijdete o některé příjemné zážitky, lze předpokládat, že firmy působící v oboru důkladně prozkoumaly životy mnoha jiných lidí. Můžete si vybrat z jejich obrovské knihovny či švédského stolu zážitky například na další dva roky. Po dvou letech se ocitnete na deset minut nebo deset hodin mimo nádrž, abyste si mohli vybrat zážitky na *další* dva roky. Během pobytu v nádrži samozřejmě nevíte, že jste připojeni ke stroji; myslíte si, že vše se skutečně děje.

Footová | **Problém drezíny**

[...] můžeme předpokládat, že je řidičem neovladatelné drezíny, která může odbočit pouze z jedné úzké tratě na druhou. Pět mužů pracuje na jedné trati, jeden muž na druhé. Ten, kdo bude na trati, na kterou řidič zamíří, musí zemřít. [...] Otázkou zůstává, proč bychom bez váhání řekli, že má řidič zamířit na trať s méně osobami [...].

varianta: Brandt | **Speleologové**

Představte si [...] u oceánu skupinu speleologů, kteří zjistí, že příliv žene do jeskyně vodu a pokud okamžitě neutečou, všichni se utopí. Bohužel první člověk, který se pokusí dostat ven, je tlustý a beznadějně ucpe východ, přičemž hlavu má uvnitř jeskyně. Jeden člověk ze skupiny má váleček dynamitu. Buď odpálí tloušťku, čímž ho zabijí, nebo se všichni, včetně tloušťky samotného, utopí.

varianta: Williams | **Jim a indiáni**

Jim se nachází na hlavním náměstí jednoho jihoamerického městečka. U zdi je dvacet svázaných Indiánů, většina je vystrašená, několik z nich se snaží klást odpor. Před nimi stojí několik ozbrojených mužů v uniformách, kterým velí tloušťka v propocené khaki košili. Po důkladném výslechu, kdy se ukáže, že se Jim dostal na místo náhodou během botanické expedice, kapitán Jimovi vysvětlí, že Indiáni jsou náhodně vybranou skupinou obyvatel, kteří budou kvůli nedávným protivládním protestům pro výstrahu popraveni. Protože je však Jim vážený host z cizí země, velitel mu s radostí nabídne privilegium zabít si jednoho Indiána osobně. Pokud Jim nabídku přijme, budou při té příležitosti ostatní Indiáni propuštěni na svobodu. Pokud ale Jim odmítne, nenastane pochopitelně žádná výjimečná situace a tady Pedro udělá, co se chystal udělat předtím, tedy pozabíjí všechny Indiány. Jim si zoufale vzpomíná na dobrodružnou četbu z dětských let a přemýšlí, zda by se dokázal zmocnit zbraně a zneškodnit velitele, Pedra a zbytek jednotky. Je ale celkem jasné, že by mu za dané situace nic takového nevyšlo: jakýkoli podobný pokus by nevyhnutelně skončil smrtí všech Indiánů i Jima samotného. Muži u zdi a ostatní vesničané si situaci uvědomují a pochopitelně Jima prosí, aby nabídku přijal. Co by měl udělat?

Harris | **Loterie o přežití**

Y a Z předloží následující projekt: v jejich návrhu má každý dostat něco jako číslo do loterie. Kdykoliv mají lékaři dva či více umírajících pacientů, kterým by mohla zachránit život

transplantace, a nejsou-li vhodné orgány k dispozici následkem nějaké „přirozené“ smrti, mohou se obrátit na centrální počítač a požádat jej o vhodného dárce. Počítač z vhodných dárců náhodně zvolí jednoho, který bude zabit a zachrání životy dvou nebo více lidí. Kdyby byl návrh někdy přijat, byl by jistě místo „zabit“ použitý nějaký vhodný eufemismus. Možná bychom začali hovořit o tom, že občané byli povoláni, aby „darovali život“ ostatním. Vzhledem ke kvalitě transplantačních operací by takový projekt mohl zachránit mnoho lidských životů, o něž v současnosti přicházíme. I když počítáme se ztrátou dárcovských životů, počty předčasně mrtvých by se dramaticky snížily, takže by každý člověk měl větší šanci dožít se vysokého věku. [...] Předpokládejme, že by meziplanetární cesty odhalily svět s lidmi, jako jsme my, jejichž společnost je však uspořádána podle zmíněného projektu. Nikdo nemá absolutní právo na život nebo na svobodu bez zásahů, všechno musí být zaměřeno na zajištění toho, aby co největší množství lidí prožilo dlouhý a spokojený život. V takovém světě by člověk, jenž by se snažil utéct, kdyby bylo vylosováno jeho číslo, nebo se bránil a tvrdil, že nikdo nemá právo připravit jej o život, mohl být považován za vraha. Možná bychom v takovém světě žili rádi, možná ne, avšak morálku jeho obyvatel bychom jistě mohli respektovat. Zjevně by nebyla barbarštější, krutější nebo nemorálnější než naše vlastní morálka.

Regan a Jamieson | **Řetězová pila**

Představte si, že jste si půjčili od přítele řetězovou pilu a slíbili jste, že ji vrátíte, až si o ni řekne. Představte si, že se přítel objeví před vašimi dveřmi a je zřejmé, že je opilý. Má s sebou spoutaného člověka s roubíkem, domláceného a vyděšeného. „Jdu si pro svou řetězovou pilu“, pronese přítel. Měli byste mu ji za těchto podmínek vrátit?

Rawls | **Závoj nevědomosti**

Měli bychom si tedy představit, že účastníci společenské kooperace zvolí jedním společným aktem principy, které mají určit základní práva a povinnosti a vymezit dělení společenských přínosů. [...]

Pojetí spravedlnosti jako slušnosti odpovídá původnímu stavu rovnosti, stavu přírody v tradiční teorii společenské smlouvy. Tento původní stav si ovšem nesmíme představovat jako nějaký skutečný historický fakt, neřku-li jako nějaké primitivní stadium kultury. Musíme ji chápat jako čistě hypotetickou situaci, charakterizovanou tak, aby to vedlo k určité koncepci spravedlnosti. K podstatným vlastnostem této situace patří, že nikdo nezná své místo ve společnosti, své třídní postavení nebo sociální status; nikdo ani nezná své šance při rozdělování přírodních vloh a schopností, ani svou inteligenci, sílu apod. Budu dokonce předpokládat, že smluvní strany neznají své koncepce dobra ani své speciální psychologické sklony. Principy spravedlnosti jsou zvoleny za závojem nevědomosti. To zaručuje, že nikdo není zvýhodněn nebo znevýhodněn při výběru principů v důsledku přírodních náhod nebo nahodilostí společenských okolností. Protože všichni jsou obdobně situovaní a nikdo není s to si vymyslet principy, které by upřednostnily jeho specifickou situaci, jsou principy spravedlnosti výsledkem slušné dohody nebo jednání.